

jučer. Promislio sam, ako ne zaspim u Firenci, da će stignuti mrtav, pa što bih ti onda ja? Čudesâ ne možeš činiti.

— Dragi striče! šapnu Jelena stiskajući ga jako za ruku. Mi smo na drugome podu, ali sam za tebe dala prepraviti sobu na prvome i sad idemo odmah u tebe. Mama je pošla počinuti ima ura. Rekla mi je da je odmah probudim, ali možemo malo počekati.

— Nadam se u Boga, reče Lao, da bar ne će biti ta soba put sjevera.

— Nije, nije, striče.

Htjelo se nekoliko vremena dok su se sve putne torbe, šavli i pokrivači novoga putnika stavili u red. Napokon se stric i sinovica nađoše sami, na jednoj nasloňači, držeći se za ruku.

— Dakle, poče stric, Danijel je dobro?

Jelena odgovori mirno, ne dižući oči u lice stricu:

— Jest, dosta dobro.

— Sad mi je rekao onaj čovo iz Bergama; kako se zove? Clenezzi. O Danijelu mi je rekao sve. I rekao mi je pak i za druge dosade što ih imate.

— Vaša da ti doznaš sve i brzo, striče; prije nego vidiš mamu, jer se s mamom, znaš je dobro kakva je, ne može govoriti. Uznemiri se, uzruja se... u jednu riječ bole je da govorimo prije u četiri oka.

— Govori, reče Lao. Ja će u toliko, ako dopuštaš, uzeti malo kinina. Kad se dode u Rim, za prve dane, dobro je. Ti govori.

Diže se, otvori jedvu torbu i stade velikom brigom vaditi svoju farmaciju, mnoštvo boćica i kutijica, motreći neke vrlo pažljivo i ponavljajući: „Govori, govori“, jer je Jelena mislila da u toliko treba da prekine svoje pričaće.

Ona mu žurno pripovjedi da je tetka Cortis banula u parlament gotovo odmah iza nezgode i digla u polak uzbunu što je nijesu s mjestu obavijestili. Bila bi zahtijevala da ostane sama kod sina. Za nesreću Danijel u bulažneću uvijek se vraćao na politiku i na majku, i govorio o njoj na način vrlo neugodan i za nju i za druge što su ondje bili. Tada bi ona stala jecati i govoriti bez odmora, obraćajući se čas samome bolesniku, a čas drugima, veleći da je sve posljedica bolesti, da je njen sin

nežno ljubi, da nije istina ovo, da nije istina ono. U kratko liječnici je svjetovaše da se za svaki dobar slučaj dade vidjeti što maće od bolesnika. Ona ne htjede ni čuti, dapače nastojaše da ga dvori oko posteće na što očitiji način. Jelena ne učini većega komenta o revnosti svoje tetke, osim ovoga značajnoga pridjeva. Ona bijaše uvidjela da je pravo pomagati je u nenoj majčinoj nezi, sasvim da je nezino djelo bilo od malene koristi, a brblaće se moglo teško snositi. Ali pak u večer 26-oga, kada je akutno bulažnjeće bilo prestalo, Danijel, videći gdje mu se majka nakon kratke izočnosti vraća, posta mrk, mrk, i luto je ukori što zapušta kuću a dolazi ondje gdje nije nikakve potrebe od ne. Jelena je pokušala da ga umiri, ali uzalud; negova je uzrujanost rasla sve to više i taj put trebalo je da liječnici zatraže od gospode Cortis da izade iz sobe i da više ne stavi noge unutra za neko vrijeme. Tetka bijaše izišla dreždeći i počekala Jelenu u predsoblu; bijaše navalila na nju strašno je grdeći i okrivljujući je da se urotila s liječnicima, da hoće da joj pregrabi sinovlevo srce. Bješe izašao liječnik, bijaše izašao predsjednički tajnik i ona ih bijaše tako izgrdila da je vađalo da joj pokažu vrata. Ona ode kuneći se da će tražiti pravici u predsjednika, u ministara, makar i u kralja.

Lao, koji je slušao posljedne riječi svoje sinovice s pilulom kinina među palcem i kažiprstom od lijeve ruke i s čašom vode u desnoj, proguta pilulu.

— Pa dakle? reče on.

— Pa dakle, ona je bila ovdje, od sinoć do jutros, tri puta. Mama je nije nikada primila. U parlamentu su poslužnici imali nalog da je ne puste proći, ali ja sam molila da ga dignu. Došla je jučer; došla je danas; no ipak nije nikad ušla u Danijela i ja je nijesam vidjela. Sada čekam da me napadne na ulici a i mama se toga silno boji.

— Eh! izusti Lao. Kadra je sasvijem. No pusti mene. Gdje stanuje?

— Ovdje blizu. Na trgu „Venezia“. Poznaš li je ti?

— Hehe!

Lao podiže desni lakat, udari po vazduhu rukom oslabljennom u bilu.

— Pak ima li što drugo? reče.

— Ima gore, odgovori Jelena polako, oborenih očiju.
— Čujmo gore.

— Moj je muž ovdje.

— Dobro, bilo bi bole da je u kući vražijoj, ali...

Jelena lupnu gnjevno dva puta nogom o zemlju.

— Tako, ništa, reče ona. Ne govorim daže.

— Ne luduj! zabrebońi stric. Naprijed, naprijed!

— Čuj, striče, nastavi Jelena sva crvena. Telegrafala sam ti pred tri dana radi Danijela, ali bih ti docnije bila telegrafala jednako radi svoga muža, ali, ako ti počneš tako, zaludu je!

— Naprijed! zabrebońi konte.

Jelena sleže ramenima, prignu glavu na prsi, gledajući ruke.

— Tako ne, nikako, reče ona.

— Oh! planu stric, ima pô ure da ti velim: naprijed!

Jelena podiže lice, pogleda malo svoga strica pa reče poluglasno:

— Propast.

— Naprijed, nastavi Lao ne buneći se.

Jelena stade pripovijedati što je znala o svome mužu do sastanka koji je imao s Danijelom Cortisom radi posla Bančina.

— Što se mješao Danihel? reče Lao iznenaden.

— Mislim da se umješao da mu pomogne, odgovori Jelena glasom onoga koji žali što pripovijeda.

— On?

— On. Ja ne bih nikada bila to htjela. Jednom zamolih Clenezija iz Čefalù da izvrši neke stvari u interesu moga muža, koje su se ticale posla o kojem sam ti govorila. Clenezzi je bio bolestan i zamolio Danijela. Tako se on umješao.

— Dobro je, reče Lao, pola ironično pola prèdano. Pa dakle?

— Pa dakle, jučer je došao u mene Clenezzi i rekao mi je da se smatra dužan da me obavijesti o vrlo važnim stvarima. Ne radi se više o poslu s Bankom; radi se o drugoj oluji sva-kojakih dugova koji se ne mogu više tajiti. Regbi da će biti velike bruke. Clenezzi je pak kazivao jednu drugu stvar.

— Koju?

— Da negovo ponašaće pobuđuje strah.

— Jelenin je glas drhtao kad je izgovarala ove riječi; smrtno bledilo razli joj se po licu.

— Strah od čega? reče.

— Od kakvog skrajnег ...

— Jelena ne mogne dovršiti rečenicu jer je Lao prekide, zamahnuvši rukama po vazduhu.

— Da bi ga Bog prosvijetlio, poviče. Ali neka odapne top u glavu, jer ne će biti nikada učinio lepše stvari u svome životu!

Jelenine oči sjevnuše.

— Naprotiv, treba mu pomoći, reče ona. Odmah! Ja i ti ćemo mu pomoći.

Pograbi, tako govoreći, strica za ruku energijom kakve zanesene.

— Idi tamo, reče stric ustajući i odbacujući onu ruku. Idi tamo, idi s bogom, idi gore, idi tamo, probudi majku, obuci je, nemoj mi dodijevati. Sveti Bože, putovao sam deset ura, mogla bi me pustiti da se umijem, da se promijenim! Dakle idi tamo, idi s bogom.

— Idem, striče, ali ćemo mu pomoći, odgovori Jelena odlučno i stojeći na nogama.

On je obuhvati rukom oko pasa i reče joj ňežnom krotkošću, gurajući je put vratâ:

— Hajde tamo, kažem ti, hajde s bogom, draga, hajde u mame, probudi je, ne dodijevaj mi, pa, kad budem gotov, doći će gore.

Tako govoreći dođe do vratâ.

Ona ponavljaše neprestano:

— Pomoći ćemo mu, pomoći ćemo mu, pomoći ćemo mu.

Izađe i malo časaka kašće vrti se, zakuca na vratima.

— Ne može se! poviče Lao otreseno.

— Ja idem časkom u Montećitorij, reče ona. Mama je na drugom podu, broj 39.

Lao odgovori glasno: Dobro je! pa za tim promrla iza zuba:

— Nek ide u smokve trideset i devet puta; ludača! I ona spava!

I nastavi svoju toaletu kličući svakoga časa otirući lice ili zapiňući dônu haljinu:

— Eh, lijepih li poslova! Dušu ti! Lijepih li poslova! Da, da!

У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А Б И Б Л И О Т Е К А
Toaleta potraja dugo, jer je konte Ladislav imao sitnica i razmaženosti kao kakva gospoda. Napokon, kada Bog htjede, uzide vrlo mrk na drugi pod da potraži broj 39.

Neka soberica mu ga pokaza i on baš hoćaše ući, kad začu nepoznat glas. Okrete se soberici, upita je ko stanuje pod brojem 39. Ona mu odgovori:

— Kontesa Carrè.

— Ali sada ima druge čeladi!

Soberica nije znala, nije vidjela nikoga ući.

— Dosade! promrla konte, i, čujući glas svoje snahe, uđe bez oklijevaњa.

Kontesa Tarkvinija, na nogama, crvena kao žerava, baš govoraše:

— Čudim se...

Suproć njoj gospoda Cortis, takođe na nogama, su dva crna plamena u očima, ali bijeda, dizaše ruku prama zaovi kao da joj hoće zaustaviti riječi, odbiti ih još u vazduhu, i govoriti ona, odmah, netom bude moguće.

Lao se zaustavi na pragu.

— Čudim se, nastavi kontesa, i vrlo mi je draga da moj djever čuje, čudim se Vašoj smjelosti...

U taj čas gospoda Cortis okreće joj leđa, i sučeli se s Laom.

— Gospodin konte Ladislav, ako se ne varam? reče ona bojazljivo.

Lao se tek nakloni i odgovori:

— Na službu.

— Oh gospodin konte! nadoda ona. Vi ćete se bez sumne sjećati mene, a ja se sjećam da ste imali velikodušno srce; pozivam se na Vas.

— Na me?

Lao učini korak natrag i otvori vrata govoreći:

— Tad dodite na moj sud.

Gospoda se uskoleba za čas, smete se.

— Ne, reče, ne mogu izaći iz ove sobe bez jednog obećaњa.

— Koje obećaњe? usklikne gnevno kontesa Tarkvinija. Koje obećaњe?

— Oho! učini Lao.

— Da čujemo, reče konte. Nije li se gospoda pozvala na mene? Ako neće da izade, držaćemo sud ovdje.

Namigne glavom kontesi Tarkviniji, koja ode ravno u svoju ložnicu i zatvori žurno vrata. Gospoda Cortis učini pokret da se zaleti i da je zadrži, ali ne iinade kad.

— Ovo nije uljednost, reče.

— Dakle, usklikne konte Lao praveći se kao da nije čuo, koje je to obećanje što ga Vi želite? Sjedimo, znate, jer sam danas putovao osam ura. A u toliko se radujem Vašem uskršnjuću.

— Boće bi bilo da sam umrla! odgovori tragično gospođa.

Konte na to značajno mučaše. Izvaljen u stolu kontese Tarkvinije, s rukama u špagu i s nogom preko noge, gledaše, nišući nogu, gospodu Cortis, koja se bješe pustila pasti na kanap i pokrivaše lice ubručićem.

— Svjetska moći! usklikne na jednom, gotovo govoreći za sebe.

Gospoda Cortis diže glavu, upita ga pogledom.

— A ništa, reče on. Mislio sam na posjet, što sam Vam ga učinio u Aleksandriji godine 1853.

— Oh konte, zajeca gospoda, gužvajući ubručić na koljenima i gledajući, poniknute glave, taj nesvijesni čin. — Bila sam mnogo opaka, ali sam mnogo i pretrpjela! Vi, ako se sjećate, vidjećete mi na licu.

— Da što nego vidim, odgovori Lao. A sada, ako cijenite, recite mi što ste htjeli od moje snahe.

— Tarkvinija je zlo postupala sa mnjom. Na koncu konca kad jedan sin opršta, ko ima da se pravi strog? Pak nijesam nikada znala da Tarkvinija u svoje vrijeme . . . .

— Sss! učini Lao, mršteći obrve i tresući desnom rukom, pruženom put nje.

— Dodite na stvar, reče on.

— Jednu majku! uskliknu gospoda dižući ruke. Postupati onako s jednom majkom! Ma gdje je srce, gdje je krepost ove čeladi?

— Ko Vas pita, gdje je? reče konte. Učinite mi ljubav, dodite na stvar.

— Mandalijena, nastavi gospoda zanesena, Mandalijena i Marija Egipćanka i tolike druge mogu da postanu svetice . . . .

— Lijepe svetice, promrmla Lao.

— Ali one žene onamo? Onako bez milosrđa! S nesretnicom koja nema više ništa ništa izim svoga sina i svoga Boga? Ali kako?

— O čujte! reče Lao, ispravivši se na nasloňači i vadeći časovnik. Dajem Vam jedan minut da dođete na stvar.

— Evo me, odvrati gospoda, uzdišući. Vi ste bili ljubazniji, nekoć.

— Naravno.

Glas se Cortisovice promijeni; posta suh i osječen.

— Dakle znajte, reče ona, da sam ja bila izagnana, proti pravu i pristojnosti, iz sobe svoga sina, u koju ipak dolazi i odlazi kao u svoju kuću na svaku uru dańu i noću jedno čelade . . .

Gospoda je jamačno pri tim riječima opazila nešto užasno u očima konte Ladislava, jer se prekide i prihvati odmah:

— Jedno drugo čelade, da ne duđim. Ali to nije dosta. Moj se sin za čudo brzo oporavlja. Toliko sam molila, gospodine konte! Imalo bi se pomicati na prijenos u ňegovu kuću, gdje bi mu bilo mnogo bole, jadniku. Bog zna kako bi mu bilo bole. Ali ne! Znate li što se snuje, što se hoće? Hoće da ga povedu ravno na selo, ali ne u ňega doma, već u Passo di Rovese, u kuću Carrè! To je odviše! Tomu se protivim i svedeu se protiviti svim sredstvima!

— Kakvim sredstvima, draga moja? Ja ne znam ništa, ali nahodim posve naravno da liječnici nalažu Danijelu pole i apsolutni mir. Nahodim posve naravno, jer je osim ostalog parlamenta sada zatvoren, da puštaju bolesnika u miru do onoga časa, kada će ga položiti u posteđu na železnici. Nahodim posve naravno, da ňegovi rođaci, ňegovi prijatelji ne će da ga ostave sama, za vrijeme oporavljanja, u onoj Vilaskurskoj melanoliji, već vole da ga imaju uza se.

— Ŋegovi rođaci? klikne gospoda Cortis. Ŋegovi prijatelji? A ņegova majka? Nije ništa ņegova majka? Ne bi bilo dobro Danijelu, u Vilaskuri, s ņegovom majkom?

— Vidite, odgovori konte hladno, Vi udešavate odmah stvari. No, pošto se radi o kući gdje mu je umro otac, Danijel bi možda mogao imati kakvu malu poteškoću. Regbi da je

zbila i ima; nešto je pisao i meni o tome. U ostalom nije on kakva lutka; reći će on kamo želi ići i s kime.

— Oh da, prosječe ga kao guja gospoda, reći će on, ali u toliko, ko mu stoji uvijek o boku, ko mu govori o Passo di Rovese, -ko traži svaki način da ga otrgne od mene? Eh, znam ja zašto? Dva su razloga. Jedan je ovaj: da me Vaša gospođa snaha a moja zaova nije mogla nikada trpjeti ni kada me jadni Cortis vjenčao. Po njoj, on se bio odveć ponizio. Osim toga ima drugi razlog, što se ne tiče Tarkvinije. Ovo je nežniji razlog što će ga kazati samo u krajnjem slučaju, ako se baš bude htjelo apsolutno odvesti Danijela u Passo di Rovese. Tada će ga pak reći na način da ga dozna i Danijel. Ako bude bruke, nije mi stalo, ali čemo tada vidjeti hoće li Danijel poći. Boje li se sablazni? Neka mi obećaju...

— Ali što? ali kako? presječe je Lao. Ali što je ta bruka? Što hoćete da rečete?

— U skrajnjem slučaju, velim Vam opet. U skrajnjem slučaju će ga reći.

— Ali kakav skrajni slučaj! reče konte s olujom u očima i na čelu. Kakav skrajni slučaj! Prepostavite da je slučaj skrajan. Ako su rekli da će učiniti tako, učiniće, budite mirna. Ne će odista pitati u Vas dopust, znate.

Gospoda Cortis se ugrize za usnicu; nasmije se i reče polako, s afektovanom milinom:

— A draga Jelena koja toliko želi da učini tako, ne će li pitati dopust u gospodina senatora di Santa Giulia?

Konte Ladislav gnevno izvrnu glavu i prsi, promotri za čas gospodu stisnutim očima pa skoči na noge i pruživši lijevu ruku, i upirući kažiprstom put vratâ, reče strahovitom mirnoćom:

— Izvolite.

— Oh idem, idem! dočeka Cortisovica, ustajući. Idem, jer mi je već drago otići. U ostalom, gospodin će joj senator dati dopust, jer čine da mu moj sin plaća dugove.....

Konte Ladislav hoćaše da je ščepa i da je odvuče izvan sobe, kada se vrata otvorise i uđe Jelena koja, videći svoju tetku, osta za čas zabezknuta.

— Pusti je proći! zagrmi konte.

Jelena se ne micaše; pitaše očima jednoga i drugu.

— Oh, Jelena nije naviknuta da me pušta proći, primijeti ironično gospoda.

— Ne ovisi o meni, odgovori Jelena. U ostalom sada dolazim od onamo i mogu ti reći da te Danijel želi.

Cortisovica baci put Jelene duge mršave nadlaktice, s ispruženim rukama. Sa svojim velikim crnim klobukom à la Rembrandt, visokim nad čelom, s vlasima u neredu, sa zemlastim licem i dugim žućastim vratom, s crnim malenim plaštem što joj ne padaše lijepo na leđa, izgledaše kakva Erinija nevješta današnjim haljinama.

— Ali sved, zavapi, ali sved me je želio!
I izide velikim koracima.

Jelena pogleda svoga strica. Bijaše bliјed, bijesan.

— Odmah! reče on. Što je platio Cortis?

Jelena raskolači oči.

— Striće! reče.

— Što je platio Cortis, kažem ti? Što je platio tvome mužu?

Jelena ne razumijeavaše ni ono pitaњe, ni onaj gnevni glas, ni ono bijesno lice.

— Ali kad ništa ne znam, odgovori. Sve što sam znala kazala sam ti.

— Što mu je šunulo da se stao mješati u ove posle?

Jelena se zacrveni.

— Striće, striće! reče. Ah! nadoda prenuvši se. Sad se sjećam da mi je rekao, da prosto hoće zamijeniti tebe, jer nije bilo vremena da te pita i obavijesti u redu, a ti bi bio za cijelo odobrio ono što je on činio na mjesto tebe.

— Oh, ali tad me se obavijesti; tad mi se piše.

— Ti ne znaš, striće, odgovori Jelena, da je Danijel video moga muža na 25-og u podne, baš prije nego je pošao u parlament.

— Je li otišla s bogom? upita kontesa Tarkvinija pomašujući glavom na vrata iz svoje sobe. — Bože, tebi hvala!

Konte Lao ne pogleda je.

— Je li ko drugi bio? reče on.

— Imao je biti zastupnik Čefaluške Banke, odvjetnik Boglietti, odgovori Jelena.

Lao uze klobuk i reče odlučno:

— Idem.

— Kuda? upita začuđeno kontesa Tarkvinija. Što se dogodilo?

— Neće poći prije u Danijela? upita Jelena od svoje strane.

Konte Lao odgovori u hitni:

— Ne, ne, ne. Ako vidim Danijela izružiću ga, a sada tomu nije vrijeme.

— Ali recite mi, ponavljaše mu snaha, što se dogodilo?

Jelena joj žurno dobaci: „ništa mamo“, pa za tim reče da će i ona izaći da potraži svoga muža. Sad više Danijelu nije od potrebe. Stric je upita, ima li doista ta namjera da ga se prenese u vilu Carrè. Da, ima, i liječnici su rekli da Danijel može otpustovati i sutra, ali se još nije znalo ko bi ga mogao pratiti. Ona, da kako, ne namjeravaše ostaviti Rim prije nego učini za svoga muža sve što uzmogne; a cijeni da će je u tome i drugi pomoći.

— Vaļa da ga vidim večeras, reče ona.

— Ne znam ništa, viknu joj stric. Neću da znam ni za što; idem da nađem gospodina Bogliettija.

— Boglietti? reče kontesa. Otkle je nikao taj gospodin Boglietti?

— Razjasniću ti, mamo, odgovori Jelena dok je konte izlazio.

Kontesa ga dozva.

— Oe, reče ona pružajući mu ruku. Znate da se još nijesmo ni pozdravili?

— Uh, učini Lao dižući jednu ruku kao da htijaše reći: „za to mi dodijevate?“ I ode s takvim pozdravom.

Jelena upita odmah majku kako je Cortisovica mogla ući.

— Lijep li ti je magarac i onaj tvoj gospodin stric, znaš; pusti da ti rečem! odgovori kontesa. Je li ono način? Razumijem da sam se imala više naviknuti, ali se na neke stvari ne naviknemo nikad. Ona druga? Da li ja znam kako je ušla? Vidjela sam je pred sobom a da nijesam znala ništa. Pomisli je li se dugo predomišljala hoće li doći gore a da nikoga i ne pita! Oh pravo ti kažem, ako ostanem ovdje još tri dana,

umrijeću od sičije. Draga moja, uzmimo u ime božje toga blaženoga Danijela, i hajdemo. A što činiš ti tu? Ne dižeš klobučić?

Jelena nasloni štit od sunca što ga je još držala u ruci i klonu na kanapu.

— Počinuće malo, reče. Vaļa da idem, rekla sam ti.

— Opet izaći? usklikne joj majka začuđeno. Nijesam bila čula. U tom staňu?

Jelena je pokazivala u licu i u cijelom tijelu znakove duboka klonuća.

— Sasvim sam dobro, reče ispod glasa, zavaļujući glavu na zaslon od kanape. Ti ćeš otići s Danijelom, mamo, nastavi ona istim tihim, umornim glasom. Ti i stric.

— Kako, ja i stric? A ti dakle?

— Ja ne, mamo. Baš si bila rastresena malo prije.

Kontesa nije mogla stati u koži od čuda.

— Ali, blažena ti! reče ona. Što hoćeš da učiniš?

Jelena držaše neprestano glavu izvraćenu na zaslonu. Privatori oči i jedva čujno odgovori:

— Ostatи ovdje.

Za tim podiže glavu i glas:

— Znaš dobro, reče, zašto sam došla u Rim.

Majka joj skoči sa nasloňače, pograbi i stiše obje rukunice.

— Radi svoga muža? Reci mi pravo da bi se zaustavila u Rimu radi svoga muža! Čuj, Jeleno. Ti znaš što sam nekad učinila da uredim stvari; što sam pretrpjela. Spomićeš se, u Passo di Rovese! Ti si onda bila u oblacima; nijesi se udostojavala baviti se onim poslima. Iza toga, on je postupao s nama kako je postupao; znaš i to. Hvala bogu! Ti si mu žena, hvailim te i poštujem te; htjela si doći u Rim da mu pomogneš. Došla sam i ja raspoložena da se još nađem s njim, da učinim za njih što mogu. Ali sada! Sada kad se ponaša ovako, kad se ne kaže ni živ ni mrtav, kao da mu nije ni malo stalo ni za te ni za nikoga, istinu ti kažem da bi bila triput luda kad ga ne bi ostavila u njegovoj jusi kad hoće da stoji! Ali mi oprosti, molim te, ima dugova, ali nijesu svi dugovi isti; Clenezzi mi je priopovjedio neke stvari! Pitam te koja je čast, koje je dostonstvo za čelad koja poštju sebe, imati što zajedničko s takovim stvorom!

Jelena se malo nasmiješi.

— To nijesam čula, reče, kad sam se za ní udavala, da u nekim slučajevima ne bih mogla imati ništa zajedničko s ním. Ja sam se nazbil udala, vidiš, mamo.

Kontesa Tarkvinija zagleda se u kćer, bez riječi, pa pokri rukama lice i napokon briznu u gorak plač, ponavljajući usred jecajā:

— Oprosti mi, oprosti mi!

Jelena je utaži milovaњem, něžnim slatkim glasom. Majka nema razloga da sebe ničim prekara; bila se i ona prevarila, drugo ništa. Govoreći joj tako, Jelena pomišlaše na onu drugu majku, onako grešnu, na dobrotu Danijelovu, te udvajaše milovaњa osjećajući da je nesmilena i zla kad se uporedi s ním.

— Treba da učinim svu svoju dužnost, reče.

Kontesa je upita kamo je otisao nězin stric, u kojega Boglietti. Ona ne bješe razumjela ništa. Jelena joj u kratko objasnji.

— A ti, nadoda majka, kamo hoćeš da ideš?

— Da vidim napokon svoga muža, odgovori Jelena. On me ne čeka, ali sam se dogovorila s něgovom gazdaricom. Rekla mi je da obično dolazi kući malo iza sedam. Ja se ne ču maknuti dok ne uzgovorim s ním.

— Oh, gospode, ona živina! Ko zna na što ćeš udriti! A mi, Jeleno, kad idemo?

— Ne znam; kako se uščuti Danijel, sutra, prekosutra.

— Jer onomadne, iza kako sam te ostavila u Tiberinskom muzeju, vidjela sam kod Noci malih nasloňača, što su prava divota, i htjela bih izabrati dvije, jednu za grad, a jednu za Passo di Rovese. Trebao bi mi i jedan čajnik za selo, ali nemam novaca.

Jelena, koja hoćaše da se polupcem oprosti od majke, osjeti da joj sve sva nena něžnost ledi; оста časkom na mjestu, okameňena.

— Biće sada i ura od objeda, primijeti kontesa. Imaju bit prošle šest i pô.

— Na sedam vađa da se nađem onamo, reče Jelena suho. S bogom.

— A objedovati?

Јелена не одговори, моžda је и не ču. Već bješe izišla; i, odvraćajući na ponizni pozdrav jedне sobarice, promišlaše да је jamačno u ove srce maće prostačko nego u kontese Carrè.

*Preveo s italijanskoga
Arsen Wenzelides.*

ЗИМСКА НОЋ.

— Влад. Торовић. —

Поље све је мирно, затрпано сјеме
Посуто је земљом и новијем мразом.
Нигдје горе звјезда. Сове некуд стрјеме
И прате ме с хуком, док корачим стазом.

По смрзнутом дрвљу ситно киша пада
И малене капље роне се са грана.
Моје срце и сад пуно доброг нада
Не пати, нит' страда са суморних дана.

Још ватreno оно чезне, гори јоште
И циљ животу одређује смјело:
А ја пун страсти и жељан милоште
Не стајем ни ту, где би оно хтјело!

УЗ СТАРУ ПРИЧУ.

— Влад. Ђоровић. —

С прекрханим веслом на Атлакту бурном
Лутала је барка, како хтједе вал,
А далеко свуда по обзорју тмурном
Нит' се чује одзив, нит' се види жал.
Млађан морнар с болом гледао у море
И уздисао тешко оплакујући крај:
Тамо, где се дижу тамне, мрачне горе
Чекала га љубав, чекај загрљај!

— О што сузиш, драга? То је стара бајка.
Дира ли те удес очајника тог?
Не знаш ли да давно и отац и мајка
Заборавише јадног сина свог?
И злато драга не воли га веће
Јер другом нуди своју љубав сад,
А о данима давне своје среће
Тек дјеци лудој прича покаткад!

Искрене сузе, злато моје мало,
Сухи би посве прогутао гроб:
А срце, што се тамо закопало,
О кад би знало, само кад би знало,
До вјека свога било би ти роб!

М Е Д В Ј Е Д.

Шала у једном чину.

— А. П. Чехов.

Лица:

Јелена Ивановна Попова, удовица с јамицама на образима, посједница.
Григориј Стјепановић Смирнов, премлад посједник.
Лука, лакеј Попове, старац.

Гостињска соба у љетниковцу Попове.

Попова (у црнини, не одваја очију од једне фотографије) и Лука.

Лука: Не ваља, госпођо. Ви само себе убијате. Собарица и кухарица отишле су у јагоде, свака се душа радује, чак мачка и она је задовољна и по дворишту шета, птичице лови, а Ви читав дан сједите у соби, као у манастиру, и никаквога задовољства. Да, тако! За Бога већ је година прошла, да Ви из куће не излазите.

Попова: Никада нечу ни изаћи... Зашто?... Мој је живот већ свршен... Он лежи у гробу, а ја сам сахранила себе међу четири зида... Ми смо обоје умрли.

Лука: Но, ето ти! Не може човјек ни да слуша! Николај Михајловић је умро, па хвала Богу, покој му души! Ожалили сте га и доста; има и у томе мјере. Не може се читава вијека плакати и црнину носити. У мене је такођер, у своје вријеме, старица умрла. Па шта? Пожалио сам, поплакао један мјесец, и ето јој, а да читава вијека кукам и наричем старица и не заслужује. (Уздише). Сусједе сте заборавили. Нити сами идете, нити хоћете да примате. Живимо, оправдите, као пауци, — бијелога дана не видимо. Ливреју миши појели. Па још да нема добрих људи око нас, али ето околица нам је пунा господе. у Риболову пук стоји, а официра се од милине нагледати не можеш. У логорима је ли петак, ето и бала и, шта више, сваки дан свира оркестар војничке музике... Ex, госпођо, мајчице!... Млада, лијепа, крв с млијеком, — само да живите за своје задовољство... Љепота, видите, није за

У навијек дата. Проћи ће десет година, па ћете и сами хтјети прошетати се мало и господу официре засипати прахом у очи, али ће бити касно.

Попова (одлучно): Ја те молим, да никада о томе не говориш. Ти знаш, да је од тога времена, откако је умро Николај Михајловић, живот за мене изгубио сваку цијену. Теби се чини да сам ја жива, но то се само чини. Ја сам се сама сећи заклела до самога гроба не снимати црнине и не гледати свијета. Чујеш? Нека сјен његова види, како га љубим. Да, ја знам, за тебе није тајна, он је често неправедан био према мени, општар и... и чак невјеран; но ја ћу бити вјерна до гроба и показаћу му, како знам љубити. Тамо, с оне стране гроба, он ће ме видјети такву, каква сам била до његове смрти.

Лука: Боље би било од тога говора, да мало прошетате по башчи, или да заповједите да се упрегну Тоби или Великан и да одете сусједима у госте.

Попова: Ах! (плаче).

Лука: Госпођо! Мајчице! Шта би? Бог с Вама!

Попова: Он је тако волио Тобија! Он је увијек јахао на њему с Корчагиним и Власовим. Како је дивно управљао! Колико је грације било у његовој фигури, када је из све снаге затезао узде! Сјећаш ли се?... Тоби, Тоби!... Кажи, нека му данас даду још једну осмицу зоби!

Лука: Слушам.

(Јако звоњење).

Попова (уздрхти): Ко је то?... Кажи, да ја никога не примам!

Лука: Слушам. (Оде).

II.

Попова (сама).

Попова (гледа на фотографију): Ти ќеш видјети, Николаје, да ја знам љубити и оправштати. Љубав моја угасиће се заједно са мном, када престане бити моје јадно срце. (Смије се кроз сузе). И тебе није стид? Ја, вјерна жена затворила сам се као у замку и бићу ти вјерна до гроба, а ти... и није те стид, пендече! Изневјеравао си ме, правио бруке, остављао ме по читаве седмице саму.

III.

Попова и Лука.

Лука (улази, узнемирено): Госпођо, тамо неко пита за Вас...
Хоће да види...

Попова: А је си ли казао, да ја, од дана смрти мужевљеве, никога не примам?

Лука: Казао сам, но он не ће да слуша. Каже, да је врло важан посао.

Попова: Ја не при-мам!

Лука: Ја сам му говорио, но... бијесан некакав... грди и право у собу јури... ето га већ у ручаоници.

Попова (срдито): Добро, замоли... Какви насртљивци!

(Лука одлази).

Попова: Како су несносни ти људи! Шта хоће они од мене? Зашто ми нарушавају мир? (Уздише). Не, бадава, мора се иći у манастир... (Замишљено). Да, у манастир.

IV.

Попова, Лука, Смирнов.

Смирнов (улазећи Луци): Дедаче и сувише волиш разговарати... Магарче! (Опази Попову, достојанствено). Госпођо, част имам представити се: артиљеријски поручник у оставци Григориј Стјепановић Смирнов. Принуђен сам узнемирити Вас због врло важна посла.

Попова (не пружајући руке): Шта желите?

Смирнов: Ваш покојни муж, с којим сам имао част познавати се, остао ми је дужан на двије мјенице хиљаду и двјеста рубала. И како сјутра морам плаћати интерес земаљској банци, то би вас молио, госпођо, да ми данас платите.

Попова: Хиљаду и двјеста! А зашто Вам је мој муж остао дужан?

Смирнов: Куповао је у мене зоб.

Попова (уздишући Луци): Чујеш Лука, не заборави рећи, да Тобију даду сувише осмицу зоби. (Лука одлази. Смирнову). Ако вам је Николај Михајловић остао дужан, то, само се по себи разумије, ја ћу платити; но, опростите, у мене данас нема новаца. Прексјутра ће се вратити из вароши мој надзорник

добра и ја ћу му заповједити, да Вам плати колико треба, а дотле Вам не могу жељи удовољити. Поред тога, данас се највишеје равних седам мјесеци, откако ми је муж умро, — тако ми је слабо расположење, да се никако не могу занимати новчаним пословима.

Смирнов: А у мене је опет тако расположење, да, ако сјутра не платим интерес, то ћу бити принуђен излетјети кроз димњак с ногама у вис. У мене ће пописати имање.

Попова: Прексјутра ћете добити своје новце.

Смирнов: Не требају мени паре прексјутра, него данас.

Попова: Опростите, ја Вам данас не могу платити.

Смирнов: А ја не могу чекати до прексјутра.

Попова: Шта ћу, кад у мене сад нема?

Смирнов: Дакле, не можете платити?

Попова: Не могу.

Смирнов: Хм. То Вам је посљедња ријеч?

Попова: Да, посљедња.

Смирнов: Посљедња? Баш?

Попова: Баш?

Смирнов: Најпонизније захваљујем. Тако ћемо и записати. (Слеже раменима). А још се хоће да будем хладнокрван! Сад ме на путу срете акцизни и пита: »Зашто се Ви све срдите, Григорије Стјепановићу?« А молим Вас, како да се не срдим? Новци су ми до смрти нужни! Изашао сам јуче у јутро чим се свануло, обишао сам све своје дужнике и барем да ми је један од њих платио свој дуг! Измучих се као песто, ноћивах враг зна где, — у чифутској крчми код ракијске бачве... Најпослије долазим амо, 70 врста далеко од куће, надам се добити, а ту ме угошћавају расположењем. Како се не ћу срдити?

Попова: Ја сам, чини ми се, јасно казала: надзорник ће се вратити из града и тада ћете добити.

Смирнов: Ја нијесам дошао надзорнику, него Вама. Кога ћавола, оправдите за израз, треба мени Ваш надзорник?...

Попова: Оправдите, милостиви господине, али ја нијесам навикла на тако чудне изразе, у такоме тону. Ја Вас више не слушам. (Брзо оде).

V.

Смирнов (сам).

Смирнов: Е, гледајте, молим вас! Расположење... Седам мјесеци откако је муж умро! А морам ли ја платити интерес или не? Но у вас је муж умро, па расположење некакво и некакве мајсторије... надзорник отишao, ћаво нека га носи, а ја шта ћу радити? Утећи од својих вјеровника у ваздушној лађи, шта ли? Или полетјети и треснути пасјачом о зид! Дођем Грузdevу — није код куће, Јарошевић се сакрио, с Курициним сам се свадио до смрти и у мало га нијесам избацио кроз прозор, у Мазутова — холерина, а у ове — расположење. Ни једна рђа не плаћа! А то је све отуда, што сам их сувише размазио, што сам ја дадиља, кукавица, баба! Одвише сам с њима деликатан. Но почекајте! познаћете ви мене! Ја не допушtam да се са мном шале, ћаво их посио! Остаћу и чамићу овдје све док ми не плати. Брр!... Како сам зао данас, како сам зао! Од срцбе ми сви мишићи играју и дисање ми стаје! Фуј, Боже мој, чак ми се смучило! (Виче). Слуга!

VI.

Смирнов, Лука.

Лука (улази): Шта ћете?

Смирнов: Дај ми кваса или воде!

(Лука оде).

Смирнов: Не, каква логика! Човјеку до смрти нужни новци, готово да се објеси, а она не ће да плаћа, зашто, што, видите, није расположена да се забавља новчаним пословима. Права женска, турнirska логика! Зато ја никад нијесам волио и не волим говорити са женскињама. За мене је лакше сједити на бачви с барутом, него говорити са женском. Брр! Чак ми се и кожа јежи — до такога степена наљутила ме она куда. Доста ми је само из даљега видјети поетично створење, па да ме од бијеса грозница ухвати. Готово стражу да зовем!

VII.

Смирнов, Лука.

Лука (уласи и нуди водом): Госпођа је болесна и не прима.

Смирнов: Одлази!

(Лука оде).

Смирнов: Болесна и не прима! Није нужно, не примај! Ја ћу остати и сједићу овдје док не платиш дуг. Недјељу дана буди болесна, и ја ћу недјељу сједити. Годину буди болесна — и ја годину! Ја ћу своје узети, мајчице. Мене не ћеш трошити прнином ни јамицама на образима. Знамо ми те јамице! (Виче кроз прозор). Семене распремжи! Не ћемо брже отићи! Ја овдје остајем! Кажи тамо у коњушници, да даду коњма зоби. Опет у тебе, скотино, љевак се заплео у запрежње. (Подражава). Ништа... Ја ћу теби дати ништа... (Иде од прозора). Тешко... врућина несносна, пара нико не даје, рђаво ноћас спавао, и овдје још ова ожалошћена куда с расположењем. Глава ме боли... Ракије бих цио, шта ли?... Нека, попићу! (Виче). Слуга!

Лука (уласи): Шта ћете?

Смирнов: Дај чашу ракије!

(Лука оде).

Смирнов: Ух! (Сједа и огледа се). Нема се шта говорити, красна фигура! Сав у прашини, ципеле блатњаве, неумивен, неочешљан, па на палти слама... Госпођа ме, може бити, за разбојника узела! (Зијеха). Није баш лијепо јављати се у гостињској соби у овакоме виду, али ништа... ја овдје нијесам гост него вјеровник, а за вјеровнике није прописана ношња.

Лука (уласи и нуди ракију): Одвише сте слободни, господине.

Смирнов (срдито): Шта?

Лука: Ја... ништа... Ја само...

Смирнов: С киме ти разговараш?... Ћути!

Лука (на страну): Натоварио се хунџут на нашу главу... Ђаво га донио...

(Лука оде).

Смирнов: Ох, како сам зао! Тако зао, да ми се чини, сав би свијет сатро у прашину!... Чак ми се смучило!... (Виче). Слуга!

VIII.

Попова, Смирнов.

Попова (уласи, оборивши очи): Милостиви господине, ја сам у својој осами давно одвикла од човјечијег гласа и не сносим вике! Молим Вас лијепо, не нарушавајте ми мира!

Смирнов: Дајте новце, па ћу ићи.

Попова: Ја сам Вам јасно казала, немам сад новаца при себи, причекајте до прексјутра.

Смирнов: Ја сам такођер имао част јасно Вам казати, да ми новци не требају прексјутра, него данас. Ако ми данас не платите, сјутра се морам објесити.

Попова: Али шта да радим, кад немам новаца? Како је то чудно!

Смирнов: Дакле Ви не ћете одмах платити? Не?

Попова: Не могу.

Смирнов: У таком случају ја ћу остати овдје и чекаћу, док не добијем. (Сједе). Прексјутра ћете платити? Лијепо! Ја ћу овако до прексјутра сједити!... Ето, овако ћу сједити! (Скочи). Ја Вас питам: морам ли ја сјутра платити интерес или не? Или Ви мислите да се шалим?

Попова: Милостиви господине, молим Вас да не вичете. Ово није коњушница!

Смирнов: Ја Вас не питам о коњушници, него о томе, морам ли ја сјутра платити интерес или не?

Попова: Ви се не знате владати у женском друштву.

Смирнов: Не, ја се знам владати у женском друштву.

Попова: Не, не знате! Ви сте неваспитан, груб човјек! Уредни људи не говоре тако са женским.

Смирнов: Чудна ми чуда! А како заповиједате да говорим с Вама? Француски, како ли? (Љути се и пишти). Мадам же ву при... како сам срећан, што ми не плаћате дуга... Ax, пардон што сам Вас узнемирио! Данас је тако красно вријеме! И та црнина тако Вам доликује лицу. (Хода).

Попова: Није паметно, а грубо.

Смирнов (подражава): Није паметно, а грубо! Ја се не знам владати у женском друштву! Госпођо, ја сам у своме вијеку видио много више жена, него Ви врабаца! Три пута

сам био на двобоју због женских, двадесет сам женских оставио, девет су оставиле мене. Било је вријеме кад сам и ја играо будалу, пренемагао се, претварао, стругао ногама. Љубио сам, страдао, уздисао према мјесецу, кисао, зебао. Љубио сам страсно, бијесно, на све начине, ћаво нека ме носи, брњао као шврака о еманципацији, проћердао на њежно чуство половицу имања, но сада — слуга понизан! Сад ме не ћете обманути! Доста! Очи црне, очи страсне, прве губице, јамице на образима, мјесец, шапат, притајено дисање, за све то не бих сад дао ни пребијену пару! Ја не говорим о присутним, но све жене, мале и велике, претворнице су, сплеткарке, завидљивке, лажљивке до крајности, сујетне, безосјећајне, с ужасном логиком, а што се тиче овога (Луша се по челу) то, опростите за искреност, најбољему философу у сукњи може један врабац да устакне десетере наочари! Погледаш на неко поетично створење: ваздух, вила, полу богиња, милијон заноса, а погледај у душу — најобичнији крокодил. (Ухвати се за стоплицу, стоплица се тресе и ломи). Но најужасније је то, што крокодил, не знам по чему, уображава, да је његова својина, његова привилегија и монопол — њежно чуство. Да ћаво носи све, објесите ме ено о оној куци за ноге, ако жена знаде никога љубити осим — прозорских капака. У љубави она зна само кукати и слини. Гдје мушки страда и све жртвује, тамо се сва њезина љубав изражава у томе, што врти кудом и стара се, да појаче ухвати за нос. Ваша је несрћа да сте женско и, може бити, сами по себи познајете женску природу. Кажите ми по савјести: јесте ли ikada у своме вијеку видјели женску, која би била искрена, вјерна и постојана? Нијесте! Вјерне и постојане су само бабе и наказе! Прије ћете срести рогату мачку или бијелу чавку него постојану жену.

Попова: Молим Вас, па ко је за Вас вјеран и постојан у љубави? Мушкарац!

Смирнов: Да, мушкарац.

Попова: Мушкарац! (Смије се пакосно). Мушкарац вјеран и постојан у љубави! Кажите, каква новост! (Ватрено). А какво Ви имате право то говорити? Мушкарци вјерни и постојани! Кад је тако, онда ћу Вам рећи, да од свих мушкараца, које сам ја знала и знам, најбољи је био мој покојни муж. Ја сам

га љубила страсно, свим својим жићем, како може љубити само млада, мислећа жена; ја сам му дала своју младост, срећу, живот, имање, дисала сам њиме, молила се за њега и.... и шта? Тај најбољи од свих мушкараца најбесавјеснијим начином обмањивао ме на свакоме кораку. Послије смрти његове нашла сам му у столову пуну шкрабицу љубавних писама, а за живота, — ужасно и споменути — остављао ме саму по читаве седмице, на моје очи трчао за другим женским и варао ме, трошио моје новце, шалио се мојим осјећајима. И, не гледајући на све то, ја сам га љубила и била му вјерна. Мало је и то, него он је умро, а ја сам му и сада вјерна и постојана. Ја сам се за навијек сахранила међу четири зида и до самога гроба не ћу скинути ову црнину.

Смирнов (презириво се смијући): Црнину! Не појмим за кава Ви мене држите! Као да ја не знам зашто Ви носите то црно домино и сахранили сте се међу четири зида. Ех, да! То је тако тајанствено, поетично. Проћи ће поред љетниковца кава официрчић или отрцани пјесник и помислиће: »овдје живи тајанствена Тамара, која се за љубав мужа сахранила међу четири зида«. Знамо ми те мајсторије!

Попова (шлане): Шта? Како ми то смијете говорити?

Смирнов: Ви сте се жива сахранила, а ипак нијесте заборавили набијелити се.

Попова: Али како можете говорити са мном таким начином!

Смирнов: Не вичите, молим Вас, нијесам ја Ваш надзорник. Дозволите ми, да назовем ствари правим именом њиховим. Ја нијесам женско, те сам навикао своје мишљење отворено исказивати. Немојте викати!

Попова: Не вичем ја, него Ви вичете. Изволите ме оставити у миру.

Смирнов: Дајте ми новце и ја ћу отићи.

Попова: Не дам Вам новаца!

Смирнов: Не, дајете!

Попова: Ето за инат не дам Вам ни копјејке. Можете ме оставити на миру.

Смирнов: Ја немам среће бити ни Ваш супруг, ни мла-

дожења, и зато, молим Вас, не правите ми неприлика. (Сједа).
Ја то не волим.

Попова (задихана од гњева): Ви сте сјели?

Смирнов: Сио.

Попова: Молим Вас да одете!

Смирнов: Дајте паре... (На страну). Ах, како сам зао,
како зао!

Попова: Ја не желим разговарати с насртљивцима. Из-
волите на поље! (Пауза). Ви не идете? Не?

Смирнов: Не.

Попова: Не?

Смирнов: Не.

Попова: Па добро. (Звони).

IX.

Исти, Лука.

Попова: Лука, изведи тога господина!

Лука (прилази Смирнову): Господине, изволите одлазити кад
кажу... Шта ћу...

Смирнов (скочи): Мучи! С киме ти говориш! Ја ћу од
тебе салату направити!

Лука (хвата се за срце): Оци!... Угодници!... (Пада на сто-
лицу). Ох, тешко, тешко!... Дах ми застao!

Попова: Гдје је Даша? Дашо! (Виче). Дашо! Пелагија!
Дашо! (Звони).

Лука: Ох! У јагоде су отишли!... Никога дома нема...
Тешко... Воде!

Попова: Изволите одлазити на поље.

Смирнов: Не можете ли Ви бити малко пажљивији?

Попова (стиска шаке и туче ногама): Ви сте мужик! Груб
медвјед! Бурбон! Монстр!

Смирнов Шта? Шта сте казали?

Попова: Ја сам казала да сте медвјед, монстр!

Смирнов (прилазећи): Молим Вас, какво право имате Ви
да ме вријеђате?

Попова: Да вријeђам... па шта је? Ви мислите, да Вас
се бојим?

Смирнов: А Ви мислите ако сте поетино створење, да имате право вријеђати без казне... Је ли?... За шанац!

Лука: Оци!... Угодници!... Воде!

Смирнов: Препуцаваћемо се!

Попова: Ако су Вам снажне шаке и биковско грло, Ви мислите да Вас се бојим? А? Ви бурбоне један!

Смирнов: За шанац!... Ја не допуштам никоме вријеђати ме и не обзиром се на то, што сте жена, слабо створење.

Попова (стара се да га надвиче): Медвјед! Медвјед! Медвјед!

Смирнов: Треба се на посљетку отрести од предрасуде, да су само мушкирци обвезани плаћати за увреде. Равноправност је равноправност, ћаво нек носи!

Попова: Хоћете да пузамо? Изволите!

Смирнов: Овога часа!

Попова: Овога часа! Иза мужа остали су пиштољи. Ја ћу их одмах овамо донијети. (Пође и враћа се). С каквом насладом утјераћу Вам куршум у Ваше бакарно чело! Ђаво нек Вас носи! (Оде).

Лука: Оче рођени! (Клекне). Учини милост, пожали мене старца и хајде одавле. Препао си ме на смрт и сад се спремаш пузати.

Смирнов (се слушајући га): Препуцавати се, то и јест равноправност, еманципација! Ту су оба спола равни! Устријелићу је из принципа! Али каква је то жена! (Подразјава). „Ђаво нек Вас носи... утјераћу Вам куршум у бакарно чело“... Какова! Поцрвенила, очи се блистају... Примила позив!... Часне ми ријечи, први пут у животу оваку видим!

Лука: Оче, хајде!... Пусти да вјечно за те Бога молим...

Смирнов: То је жена! То ја појимам! Права жена! Није слаботиња, размајжена, него огањ, барут, ракета! Чак ми је жао убијати.

Лука (плаче): Оче рођени, хајде!

Смирнов: Она ми се заиста свиђа! Заиста! Макар и јамице на образима, али ми се свиђа! Готов сам јој чак и дуг опростити и... бијес ме прошао... Дивна жена!

Х.

Исти, Попова.

Попова (уласи с пиштољима): Ево пиштоља! Но прије него ћемо се бити, изволите ми показати како се пуца. Ја ни један пут у животу нијесам држала пиштоља у рукама.

Лука: Спаси Господи и помилуј! Идем потражити баштовања и кочијаша! Откуда се та напаст натоварила на нашу главу?! (Оде).

Смирнов (разгледа пиштоље): Видите ли, постоји неколико врста пиштоља. Имају специјално двојни пиштољи Мортимерови, капсолни. А ово су у Вас пиштољи системе Шмита и Бесона с екстрактором централнога боја. Прекрасни пиштољи! Цијена је таким најмање 90 рубаља за пар... Револвер се мора држати овако.... (На страну). Оне очи! Очаравајућа жена!

Попова: Овако?

Смирнов: Да, овако... Затим подигнете ороз... ево овако, нишаните... Главу малко натраг! Исправите руку као што треба!... Ево овако... Затим тим претом додирнете то парче, и више ништа. Само је главно правило: не падати у ватру и нишанити не хитајући. Старајте се, да Вам не дрхтне рука.

Попова: Добро... У собама је неугодно препуцавати се, хајдемо у врт.

Смирнов: Хајдемо. Само Вам кажем, да ћу стријељати у ваздух.

Попова: Само је још то фалило! А зашто?

Смирнов: Зато... зато... То је моја ствар зашто.

Попова: Ви сте се поплашили! Је ли? А-а-а... Не, гospодине, не измотавајте се... Хајдете за мном! Ја се не ћу смирити, док Вам не пробијем чело, које тако мрзим. Поплашили се?

Смирнов: Да, поплашио се.

Попова: Лажете! Зашто се не ћете тући?

Смирнов: Зато што... зато што Ви... допадате ми се.

Попова (пакосно се засмије): Ја му се допадам! Он смије говорити да му се ја допадам! (Показује врата). Можете...

Смирнов (ћутајући оставља револвер, узима капу и пође; код врата се заустави и пола минута обадвоје ћутећки гледају једно на друго; затим он говори с неким страхом прилазећи Поповој): Чујте... Ви се још све срдите? Ја сам такође ћаволски бијесан, но, знате ли... како бих се изразио... Ствар је у томе, видите ли, тада рода хисторија, право говорећи... (Виче). А зар сам ја крив, што ми се допадате? (Дохвати столицу, столица се тресе и ломи). Ђаво га знао, како је у Вас крхко покућство! Ви ми се допадате!... Разумијете ли?... Ја... ја сам готово заљубљен...

Попова: Идите од мене, ја Вас мрзим!

Смирнов: Боже, каква жена! Никад у животу не видјех ништа слично... Пропадох! Погибох! Упадох у ступицу као миш.

Попова: Одлазите или ћу пуцати.

Смирнов: Пуцајте! Ви не можете појмити, каква је срећа умијети под погледима тих чудних очију, умијети од револвера, који држи та мала, кадифаста ручица. Ја сам с ума сишао! Промислите и ријешите одмах, јер ако одем, више се не ћемо видјети. Ријешите! Ја сам племић, уредан човјек, имам десет хиљада годишњега прихода... гађам куршумом у подбачену копјејку... имам изврсне коње... Хоћете ли ми бити жена?

Попова (смућена, тресе револвером): Пуцаћемо! За шаљац!

Смирнов: Полудио сам... Ништа не разумијем... (Виче).
Слуга! Воде!

Попова (виче): За шаљац!

Смирнов: Полудио сам, заљубио се као дераште, као будала! (Ухвати је за руку, она врснє од бола): Ја Вас љубим! (Клекне). Љубим, како никада не љубих! Дванаест сам женских оставио, девет су оставиле мене, но ни једну од њих нијесам љубио као Вас... Растопио сам се, расхећерио, раскисјелио... стојим на коленима као будала и нудим руку... Стид, срам!... Пет година нијесам се заљубио, зарекао сам се, и изненада награјисао као рукуница у туђ кош... Руку нудим! Да или не? Не ћете? Није нужно. (Устаде и брзо пође вратима).

Попова: Станите!

Смирнов (стане): Но.

Попова: Ништа, идите!... У осталом станите... Не, идите идите... Ја Вас мрзим!... Или не!... Не идите!... Ах, кад би

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
Ви знали, како сам ја зла, зла! (Баца револвер на стоб). Отекли прсти од тога гада! (У љутини чупа јаглук). Што стојите? Идите?

Смирнов: С богом.

Попова: Да, да идите! (Виче). Куда ћете? Станите! Идите у осталом... Ох како сам зла! Не прилазите, не прилазите!

Смирнов (прилазећи јој): Како сам љут на себе! Залубио се као гимназијалац, клечао на коленима... Чак ми се кожа јежи... (Грубо). Ја Вас волим! Баш ми је требало залубити се у Вас! Сјутра треба интерес плаћати, сјенокос почео, а ту Ви... (Обавије је руком око паса). Никада то не ћу себи оправити.

Попова: Идите даље! Даље руке! Ја Вас... мрзим... За шанац!

(Дугачки пољубац).

XI.

Исти, Лука са сјекиром, Баштован с грабљама, Кочијаши с вилама и Радници с кдцима.

Лука (опазивши како се љубе): Оци! (Пауза).

Попова (оборивши очи): Лука, кажи тамо у коњушници, да данас Тобију никако не дају зоби!

(Задјеса па да).

Превео с рускога

С.

ЈАНХУС.

— Коста Мајкић. —

III.

(3)

Карло IV. — Университет Пражка. — Просвјета у Чешкој. — Живот духовништва. — Валдхаузен. — Милић из Кромјержича. — Матија из Јанова. — Гостиодарске и социјалне прилике.

Један између значајних претходника Хусових је и Матија из Јанова. Овај Матија спадаше међу најученије људе у XIV. вијеку. Кад је он рођен није познато; његово име спомиње се тек 1342. године. Биће да је он тада био већ одраслији младић. Матија из Јанова свршио је своје науке у Паризу; ту је провео пуних шест година и достигао част магистра слободнога умијења. Вративши се из Париза у свој родни крај, најпреча му је била та брига, како сам прича, да дође до што вишега положаја и да се што боље обогати. И Матија из Јанова већи дио свога живота проведе у близи да дође до части и богатства, и тек се пред своју старост трже.

Матија из Јанова није само карао морални живот свештенички, већ он иде и мало даље, па већ гласа и неке реформе у цркви. Како је он био учен, то су његова дјела изазивала бојазан официјалне цркве, јер она зазираше од испитиваачког разума. Најглавније дјело Матије из Јанова је књига: »О правилима старога и новога завјета«. У том свом дјелу он се је усудио подвржи критици цио тадањи црквени систем. С том књигом он је хтио на основу св. Писма, да испита шта је то право хришћанство. Матија се стара, да у религији одијели ствари главне од ствари спореднијех и измишљенијех. На основу цитата из Старога и Новога Закона, он као и Христос већу важност придаје добним дјелима и побожној мисли, него ли обредима и разним спољашњим дјелима. Још је било свештеника који су на крају XIV. вијека у том с Матијом из Јанова били сагласни. Али је црква назирала у таквом учењу опасност; она се толико не бојаше побожних срдаца, колико разума, који размишља. И кад је горе именована књига изипла, црква се пожурила, да Матију из Јанова принуди нека опозове своје учење. И доиста Матија и још два

друга свећеника, ваља да који су учили као и он, бјеху принуђени, да пред синодом св. Луке 1389. год. опозову своје чланке. Ствар није без интереса, да је више духовништво у средњем вијеку помишљало, ако натјера кога да опозове неку нову идеју, е ће опозивањем и сама идеја за увијек испчезнути. Али се тому није толико ни чудити, јер то наивно мишљење одговараше времену, у коме они живљаху.

Матија из Јанова био је слободоумњак у своје вријеме. Он не вјероваше у чуда, у проношењу којих римска црква бијаше неуморна; учаше да светитељи на небу великим грешницима слабо могу користити; да су молитве за умрле без цијене; да реликвије светијех може човјек без гријеха спалити као мртву материју и т. д. Матија из Јанова умро је 1394. године.

Међу Хусове претходнике можемо убројити и магистра Јована Штјекну, који се одликоваше као проповједник. Проповједао је у оној истој бетлејемској капели, у којој се послије Хус прослави. И он караше изопаченост међу свећенством.

Ми више немамо говорити о претходницима Хусовим, али нек нам је допуштено још са неколико ријечи дотаћи се, прије него о самом Хусу поведемо разговор, социјалних, народних и политичких прилика у Чешкој. Држимо, да је то потребно, јер што боље познамо средину, из које Хус пониче, што боље оцijенимо карактер времена, у ком је он живио, то ћемо добити јасније представе о њему самом.

Чешке земље још у средњем вијеку биле су чувене са свога богатства, тако да је Отокар II. већ називан у Европи »златним краљем«. Мање је незгодно за нас као Словене изићи овдје с признањем, да су највише туђинци дојринијели, да процвјета чешка господарска просвјета.

С насталим господарским развијем настале су и у старијим политичким и друштвеним приликама дубоке промјене, а да те промјене наступе, опет су дали повода Нијемци. Као најглавнија од тих промјена може се узети подизање градова по Чешкој, у којима се усредређиваше и сва политичка моћ; друга важна промјена је настала у односима међу сељацима и њиховим господарима и, на посјетку, у распостирању образованости.

До конца XII стόљећа главна господарска продукција ограничаваше се на племићска велика имања. Сваком таком великому имању припадало је неколико домаћина, разбацих на већем земљишном простору. На тим великим имањима осим земљорадње радили су се и занати. Земљорадници и занатлије производили су својим господарима, њиховом чиновништву и служинчади све што је било од потребе. Понеки племићи унајмљивали су своје земље слободним тежацима за одређене натуралне дохотке. Ријетко се догађало, да се сувишни производи возе у град на трг. Али са развићем градова занатлијство, које не бијаше бог зна како савршено, на племићким великим имањима мало по мало изгуби сваки значај. А кад на место натуралне измене наста измена новчана, племићи стадоше поједине дијелове својих земаљских посједа продавати; јер им бијаше пријеко потребан новац. Већ у XIII вијеку не зна се, да би племићи сами господарили на својим земљиштима, већ се само зна за одређену ренту, коју сељаци бијаху дужни давати својим господарима; та рента није дана више у натури већ у новцу. Емфитеутичким правом преношено је право обрађивања земље са предака на потомке.¹⁾ — Од тринаестога вијека нема више невољника, већ слободних сељака, који слободно своје њиве обрађују, само су дужни посподарима дати извјестан интерес и вршити познати аргатлук. Тај правни положај тежак је у Чешкој тако напредује, да се већ у XIV. в. налази теоретичар, као на пр. генерални викар Кунеш из Требовле, који траже потпуну личну слободу земљорадничкога сталежа, личну слободу земљорадника Кунеш и правнички заступа.

Али племићи брзо се покајаше, што учинише толике уступке тежацима. Како је цијена новцу почела падати, племићима не бијаху довољни редовни приходи, које добијају од својих кметова, и зато они стадоше тежака поново гњечити и циједити. На крају XIV. стόљећа стање тежачко било је већ тако несносно, да слушамо гдје Томаш Штитни и Јован Хус

¹⁾ Емфитеутичко право, како и сам Палацки тврди, примили су Чеси од Нијемаца; тим закупничким правом тежаци су постали прави господари својих поља.

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИЛЈОТЕКА
карају господаре, што неправедно тлаче сељачки свијет. Нарочито сабирање порезе било је незаконито. Томаш Штитни води, како скупљачи порезе у Бранибору имаћаху по двије књиге за скупљање порезе: једну за себе а другу за државу! Много је трпјело тежачко становништво и због непрестане свађе, било међу племићима самим или међу племићима и краљем. При тим свађама често се плијенило, палило и убијало; читаве области понекад су у пустоти обраћане.

При господарским промјенама ниже племство сасвим је осиротјело; и баш из тога нижега племства, које не бијаше никако задовољно својим положајем, појавише се доцније вође и знаменити генерали, који, кад букинше хуситски ратови, ставише се на чело чешкој демократији. Ритејима у нижем племству бијаху добро дошли ратови хуситски, јер то бијаше једини пут за санирање њихових финансија!

Живот градски нарочито за Карла IV. бијаше бујан, јер тај владар посвећиваше велику бригу развитку чешких градова. Праг за вријеме владавине његове и његова сина Вацлава постаде двоструко већи, тако да је на концу четрнаестог столећа бројао на 100.000 становника.

Осим Прага били су још ови градови најбогатији и највиђенији: Кутна Гора, у чијој околини бијаху најбогатији сребрни мајдани, Плзен, Њемачки Брод, Луни, Слано и други, а у Моравској: Оломоуц, Јихлава и Брно. Како у Прагу тако и у другим градовима, трговина већим дијелом била је у рукама Јевреја и Нијемаца. Привреда је тако исто била напредна; читаве хиљаде малих занатлија и осталих радника производили су еспап за велике трговце. Да је Чесима било неугодно гледати, где богатство у њиховим земљама припада туђинцима, види се и из оне побуне противу прашких Чифута у години 1389. Нијемци помоћу свога богатства успјели су истиснути Чехе из свих главних уреда у земљи; тако на пр. у старом граду Прашком уредовало се само латински или њемачки. Огромна већина становништва чешкога, како у Прагу тако и у унутрашњости земље, много је зла морала подносити од политичке и господарске преваге њемачке.

Нијемци су били и на чешкој универзитетати (свеучилишту Прашком) готово једини господари. Али не можемо их зато

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИЛМОТЕКА

к rivити, јер бијаше неколико пута више њемачких ћака и професора него ли Чеха. Познато је, да год 1372-1389 на универзитету Чеха није било више од једне шестине! Нијемци се захаху користити том својом превагом, па су сва маснија мјеста, тако зване каноникате, пребенде и т. д. само за се градили и себи присвајали, а Чесима уступаху само она мјеста, где се није могло објема грабити. Та господарска неједнакост била је прије Хуса узроком честе свађе и mrжње.

Даље не ћемо ићи; и ово што рекосмо, довољно је да се види средина, у којој је Хус одрастао, и доба, у коме се појавио. Сад прелазимо на самога Хуса, на његов живот, рад и мученичку смрт.

(*Nastaviće se*).

B I L E Š K E.

KNIŽEVNOST.

U br. 18. „Srda“ na prvom mjestu nalazi se članak Sava P. Vučetića: Ne sa svakim u književnike. Misli iskazane u tome članku dobre su, kad se protegnu na vas književni život u Srbâ, kad nijesu nekom pristranom tendencijom napisane. Mi smo taj članak baš tako i shvatili, te ga puštali u list. Ali nas s više strana izvješćuju, da, pored općenitosti, onaj članak ima i svoju pristranu tendenciju, odnosi se na književne prilike na Cetinu, koje su tako zaoštrenе, biva među ljudima koji se kćigom bave, da je „Književni List“ toga radi prestao izlaziti. Primili smo odgovor na onaj članak, koji ne ćemo objelodaniti, ne s toga što bismo bježali od istine i polemike nego što ni odgovor, što ga ne donosimo, ni članak, što smo ga uvrstili, nijesu ni stvarni ni objektivni. Priznajući donekle svoju pogrešku, molimo pisca odgovora da nam ne zamjeri.

**

Pošto još nijesmo dobili od pisca svršetak pripovijetke *Divlji čovjek*, koja je do sada izlazila u br. 17., 20. i 21. „Srda“, nijesmo je u ovom broju mogli nastaviti. Pisac se nalazi na putu, s toga će svršetak vađa i zakasniti.

**

Ivo Cippico napisao je u „Letopisu Matice Srpske“ ocjenu o posljednjem radu našega saradnika Podnopoškoga, što je izlazio u „Srdu“ pod natpisom „Iz Boke, nekoliko pisama između albuma slika „Iz Dekadence“ i „iz Renesanse“. Ta ocjena glasi:

„Iza lijepih slika iz Dekadence koje sam ranije prikazao u Letopisu, Podnopoški se opet javlja sa ovim novim slikama.“

„U obliku pisama niže se slika za slikom iz jedinstvenih predjela naše Boke. Cijela knjižica protkana je sjetnom melanholijom za svojim opalim otačanstvom, pa i sami opisi prirode, inače lijepi i realistički, puni su neke daleke sjete. Knjižica napisana je toplo, intimno; lijepo se ističe Boka o kojoj se priča, a mimogred pogdjekad u nekoliko riječi, obilježava se i koji domaći tip.

„Iz ovih pisama naslućuju se interesantni tipovi, cio jedan raniji i sadašnji život — ali na žalost to se tek naslućuje! Ova knjiga kao da je kopča između slika iz Dekadence i Renesanse, i romana koga Podnopojski piše.

„Sigurno Podnopojski živo se nada i želi, da dodu ona stara vremena „kad je Boka evala i kada su peraški i dobrotski kapetani sa tartana pozdravljali iz topova „Savinu“, a pravoslavni „Gospu od Škrpjela“.

„To Boći i ja želim, pa makar se i našao drugi kotorski biskup, koji bi pravoslavnoga vladiku zagrljio na vratima Sv. Tripuna!“

* *

Po Budmaniju i drugim gramatičarima izradio je Miloš Andelković, profesor i nastavnik ruskoga jezika pri učitečkoj školi u Jagodini (u Srbiji) praktičnu rusku gramatiku. Ova se gramatika, vele kritičari, odlikuje kratkoćom i praktičnošću.

Od istoga pisca izšao je: Rusko-srpski rječnik od 1100 strana.

Ruska gramatika može se dobiti samo kod pisca. Cijena joj je 80 para dinarskih. Rusko-srpski rječnik može se dobiti u knjižari Mite Stajića u Biogradu. Cijena mu je 10 dinara.

* *

Ćirilovski natpisi iz katoličke crkve u Liscu. Svakako srećnim slučajem imali smo prilike vidjeti u g. V. Adamovića znameniti rukopisni zbornik „Ragusinarum inscriptionum collectio“, iz koga je još u „Slovincu“ izašlo mnogo natpisa. Ovom prilikom ne mislimo isticati veliku vrijednost toga zbornika, u kome ima sila natpisa, što ih je Zub vremena i varvarска ruka uništila, samo čemo iznijeti dva ćirilovska natpisa, što su se nalazila u katoličkoj parohijskoj crkvi u Liscu (dubr. primorje, poznate „terre nuove“). Na slici velikog ôtara sa strane jevandje bio je grb porodice Zaguranovića, biva štit podijelen u tri horizontalna pojasa; prvi je žut (armellino), drugi modar (turchino) i u niemu sunce, a treći je podijelen vertikalnom ertom u dvije pole, lijeva je strana crvena i na njoj kao draperija, a desna plava sa slikom lava. Po rubu štita bio je natpis: „Presbiter Joannes Matth. Zaguran. Par. erec(?) de Liss.“, a povrh štita traka s natpisom „volim umrjet negose ognusit“ i to srpskim pismenima (*in caratteri serviani*), kako sam sakupljač pomisla. Ispod grba bio je još ovaj natpis, samo se sobom razumije, ćirilicom: „slameće, biljegh i pecjat kuchje Zaguranovichja“. Sa strane epistole na istome ôtaru bio je grb kuće Ohmučevića, znamenitih potomaka Dušanova generalisima, Reže Boštanina, koji je češće preskakao „tri koňa viteza i na njima do tri kopla bojna“. Ispod grba stajao je ovaj natpis: „Ú ime i na slavu Bogha Amen Petar ispotarmize i gnegova

brachja Ohmuchtjewichi u ovi otar pomogosce, i sa spomenu postavisce svoje slameće od plemena“. Jamačno i ovaj je natpis bio čirilovicom, jer je i Nikola Matov vulgo Bilić Ohmučević u katoličkoj crkvi u Banićima (kod Slanoga) metnuo čirilovski natpis („Glasnik Zemař. Muzeja u Bos. i Herc.“ 1890., kn. 1. obr. 42.), a poznato je i čuveno „rođoslovje“, koje je još 1482. Petar Ohmučević „po starini bošnjanin, a sad dubrovčanin“ pisao srpskim pismenima (Archiv für slav. Phil. IV.). Približnu godinu ovim natpisima daje epigraf na crkvenim vratima, koji vadimo iz istoga rukopisa . . . „Presbiter Joannes Matthei Zagoranus Parochus Lissatinus cum tota sua Parochia templum hoc edificavit anno 1611. die vero 20 mensis Novembris“ (Svećenik Ivan Matov Zaguranović paroh u Liscu sagradi ovu crkvu sa svom svojom parohijom god. 1611. dana 20. mjeseca novembra). Koliko smo mi mogli zapaziti jedan od ovih natpisa iz g. Adamovićeva rukopisa iznio je samo površno Đelčić u lijepom svome djelu „I Conti di Tuheř“, obr. 45.**) pa nam se čini, da bi bilo pravo, da kogod razvidi, nalaze li se još ovi natpisi. Svakako bišeška u šematizmu dubr. biskupije uza selo Lisac, da je „parochia B. M. V. de Rosario, ab immemorabili erecta“ baca nas u sumnju. Slika toga ôtara iz katoličkoj crkve sa čirilovskim natpisima lijepo bi okitila dični nam kalendar „Dubrovnik“, te bi mogla stati poredom uz čirilovicom pisani testamenat dum Nikole Fiorovića i matrikulu crnijeh frataru u stoniškom manastiru.

P. K.

ČITUŁA.

U Moskvi umro je u 54-oj godini života ruski pisac romana Bsevolod Sergijević Solovjev, stariji sin znamenitoga ruskoga historičara Sergija Solovjeva. On se je istakao pripovijetkama i romanima.

PROSVJETA.

Na 12. o. m. proslavljen je u Sr. Karlovcima stogodišnica smrti D. A. Sabova, osnivača srpske karlovačke gimnazije. Ovaj pomen, koji je bio skromno proslavljen, ima velikoga značaja, jer, što se karlovačke gimnazije tiče, ona je po svojoj starosti i po svojim zaslugama prvi jubilar u Srpsvu, a osnivač njen spada među prve radnike na prosvjetnom polu. —

U Boci Kotorskoj, u mjestu Moriňu, spremi se za 19 (6) decembra rijetka slava. Toga dana proslaviće se stogodišnica škole Moriňske. Tom će se prigodom osnovati „Zaklada za pripomoći siromašnoj djeci škole Moriňske“.

UMJETNOST.

Na 28 (15) o. m. Srpsko Kr. Narodno Pozorište u Biogradu, o 25-godišnici smrti pjesnika Đura Jakšića, priredilo je Jakšićeve veče. Poslije prologa predstavljala se je Jakšićeva tragedija *Stanoje Glaavaš*. Prolog je sastavio pjesnik Dragutin Ilić, a muziku St. Binički.

*) „Questo altare (sc. l'altar maggiore della cattedrale a Lisaz) fu eretto dal voto concorde del parr. di Lisaz Giov. Matteo Zaguran, e di Pietro d'Iveja-Ohmučević; i quali avrebbero lasciata memoria della pietà loro in due lapidi. Quella del corno dell'epistola, ch'ebbi dalla cortesia del mio dottissimo amico Sig. Vincenzo Adamović, avrebbe suonato così: — Uime i na Slavu Bogha. Amen. Petar iz Potarnice i gnegova brachia Ohmuchtjewich u ovi otar pomogosce i za spomenu postavisce svoje slameće od plemena.“